

SLOVSTVENA FOLKLORISTIKA

Glasilo sekcije za zbiranje in raziskovanje slovenske slovstvene folklorne pri Slovenski konferenci Svetovnega slovenskega kongresa, Ljubljana

"Besedna umetnost uporablja za svoje izražanje jezikovna sredstva. Iz njenega debela se razraščata dve veji: slovstvena folklor in literatura. Kakor je literatura umetnost knjižnega jezika, je slovstvena folklor umetnost narečij. Vsaj v preteklosti je bilo brez dvoma tako; zdaj ko se meja med narečji tudi pri nas počasi briše, je primernejše reči, da je slovstvena folklor umetnost govornega jezika, tako zajamemo v definicijo tudi dela v (pokrajinskih) različicah pogovornega jezika. Slovstvena folklor je prvotnejša, saj sodi po svojem rojstvu v čas izrekanja človeške besede sploh, se pravi v obdobje pred 100.000–130.000 leti. O tem pomenljivo priča tudi starogrški izraz *mythos*, ki pomeni hkrati besedo, govor, zgodbo, bajko, pravljico. Najstarejše svetovne literature pa so nastale šele pred več kot štiri tisoč leti, vendar so po zaslugi pisave (materialne obstojnosti) kmalu pridobile vsestransko prednost pred slovstveno folkloro. Še posebej se je to zgodilo tedaj, ko so začeli merila literarnega oblikovanja nezrelo prenašati na slovstveno folkloro, kot da bi pozabili, da gre za dva razmeroma samostojna sistema. Meja med njima res ni nepropustna, saj gre enkrat za občutnejše, drugič za komaj zaznavno medsebojno vplivanje tako glede na snov kot način upovedovanja." (Slovenska slovstvena folklor /Klasje/, DZS, Ljubljana 1999, 42-43)

Velika škoda ne samo za omenjeno stroko, ampak tudi za slovensko kulturo in narodno samozavest je, da na novo ustanovljeni slovenski univerzi leta 1919 ni bilo mesta za samostojno stólico iz področja, ki ga s skrbno pretehtano terminologijo danes imenujemo slovstvena folkloristika. V hudih polemikah o razmerju med etnologijo in različnimi panogami folkloristike v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja se je izkazalo, da se ravno zaradi pomanjkanja refleksije o sebi prav slovstvena folkloristika, ki je bila najbolj na udaru, ne more niti braniti, kaj šele enakovredno spuščati v dialog in diskusijo, saj ji manjkajo ustrezni pojmovni aparat, urejena terminologija in dinamična metodološka koncepcija.

Cilji sodobne znanosti so že zdavnaj presegli raven zgolj zbiranja gradiva, ki je ravno v slovstveni folkloristiki nepogrešljiva faza, saj nekako nadomešča pisatelja pri literarnem ustvarjanju. Srečevanja z ljudmi v tej zvezi so praviloma psihološko izredno bogata, za trezno znanstveno raziskovanje pa ravno zaradi velike čustvene angažiranosti zbiralca, da pri nosilcih slovstvene folklorne sproži ustvarjalni proces, ki ga sam tako ali drugače prestreza (z zapisovanjem ali s snemanjem) lahko tudi

v oviro, saj ga lahko nekako omotijo in pozabi, da je poleg zbiranja gradiva – in morebitne objave – po današnjih kriterijih znanosti do cilja še dolga pot.

Po premisleku, da sta eden ali dva profesionalna zbiralca gradiva vsekakor daleč premalo, sem začela iskati sodelavce na terenu, od učencev po osnovnih šolah, ki za táko delo rabijo mentorje, do najstarejših, ki se jim morda že tresejo roke, ko zapisujejo svoje spomine na doživetja in pripovedi iz svojega otroštva. Tako se je s pomočjo različnih (včasih tudi tekmovalnih) razpisov, objavljenih po šolskih in tovarniških glasilih in v nekaterih lokalnih in popularnih časopisih nabralo več tisoč enot gradiva, ki seveda ni vse prvovrstno, a za študijsko rabo kljub temu marsikdaj dobrodošlo.

Ob teh akcijah se je izkristalizirala ideja za sedanjo knjižno zbirko *Glasovi*, v kateri je doslej izšlo 28 (osemindvajset) knjig s čez osem tisoč folklornimi in drugimi pripovedmi. Vsak avtor posamezne knjige iz te zbirke se izšola v dobrega terenskega delavca. V novi reviji bi lahko posredoval pridobljeno znanje in izkušnje s terena z drugimi sodelavci pri zbiranju gradiva za zbirko *Glasovi*, pri kateri so se doslej ravno šolniki najbolj izkazali. Škoda, da po objavljeni knjigi, ko jim marsikaj gradiva še ostane, nimajo kam z njim, javnosti in stroki (slovstveni folkloristiki) ni dostopno, polagoma njihova volja za delo uplahni ali se zniža njegova kakovost. Tako bi stalno prizadevanje vsaj nekaterih od njih polagoma privedlo do njegovega izboljšanja pri ukvarjanju z našo slovstveno dediščino in sodobnih oblik slovstvenega ustvarjanja, ki gre od ust do ust ali sodi v literarjenje.

Iz časopisja v drugi polovici 19. stoletja se lepo vidi, kakšen položaj je v slovenski kulturni srenji doživljala naša slovstvena folklor. Ko je pojenjalo romantično navdušenje zanjo, se je prostor za objavo njenega gradiva začel krčiti, dokler ni pristala na platnicah *Dóma in sveta* in *Ljubljanskega zvona*, nazadnje pa je še tam usahnila. To se je dogajalo Gašperju Križniku in se ponavljalo tudi pri drugih. Knjigovezi so pri vezavi posameznih števil v vezane letnike platnice odstranili; tudi zato je danes zelo težko priti do njegovih objav. Podobno se godi dandanes s strokovnimi objavami. Članki iz slovstvene folklorne so enkrat umeščeni v rubriko o kulturi, drugič v jezikoslovje, tretjič v literarno vedo. Nikoli niso priznani kot samostojna entiteta. V okviru jezikoslovnih ali literarnovednih revij delujejo obrobno, kar je z njihovega vidika popolnoma

razumljivo. Vendar je to le del resnice. Slovsstvena folklorja ima v nekaterih pogledih lastne zakonitosti in zato jo je treba obravnavati njim ustrezno, da bi v razmerju do literature dobila enakopraven in enakovreden položaj. Obstaja več teorij o njeni samostojni identiteti. Npr., po nauku češkega strukturalista Jana Mukařovskega je za literaturo značilno, da v njej estetska funkcija prevladuje, v slovsstveni folklorji je navzoča poleg drugih funkcij, a praviloma ne prevladuje, medtem ko je za etnologijo irelevantna.

V zvezi s spredaj navedenimi akcijami sem pred leti sistematično pregledala vsa arhivirana šolska glasila v Slovenskem šolskem muzeju. Marsikatero od njih je v celi številki ali delu nje dalo prostor slovsstveni folklorji. Iz prizadevanja mentorjev/ic v tej zvezi sem ugotovila, da po slovsstskih šolah obstaja posluh zanjo, le da so v strokovnem pogledu marsikdaj prepuščeni sami sebi. Delno je temu odpomogel priročnik *Slovsstvena folklorja v domačem okolju* (Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1991, 1993), ki je postal dokaj priljubljena opora pri tovrstnem delu in ga deloma tudi poživil. Tu pa nastane ozko grlo. Učenci imajo morda še možnost, da predstavijo rezultate svojega prizadevanja v šolskem glasilu, mentorji/ce pa tako rekoč ne. Obstoječe slovsstistične in slavistične revije so zasedene z gradivom, ki se nanaša izrecno na jezik in literaturo, slovsstvena folklorja pride v poštev le tedaj, kadar je tematsko ali oblikovno povezana z literaturo. Tako svojih izkušenj in rezultatov svojega dela marsikdaj ne morejo niti predstaviti, kaj šele uveljaviti za ustrezno napredovanje, kar se vidi iz zadržanosti do izbranih tém take vrste, ki so jih nekatere udeleženke hotele predložiti za seminar ob slavističnih zborovanjih. Vloženo delo tako nima pravega učinka, ker ga ni kam plasirati, ostaja v predalih, kvečjemu se vé zanj na lokalni ravni, udeleženci akcij so prikrajšani za zaslužen priznanje, stroka pa za vire, ki bi ji utegnili olajšati posamezno raziskovalno nalogo in okrepiti kakšno tezo. V ta namen bi bile občasno razpisane raziskovalne naloge te vrste, kot sta to počela nekdanji Pionir/Gea in Pionirski list/Pil, morda tudi tekmovalnega značaja, a ne pretirano, da bi ne odbili manj zmogljivih.

Konceptualno bi se revija lahko povezala tudi s slovsstno dialektologijo in bi tako v njej med drugim sproti objavljala narečno besedišče in s tem spodbujala k temu tako nujnemu delu omenjene vede.

Ob odpiranju Slovenije v Evropo in vključitvi v Evropsko zvezo bodo meje postale bolj propustne. To bo poleg dobrih posledic prineslo tudi vprašljive, med drugim večjo odgovornost do ohranjanja narodne identitete. Zamišljena revija bi segla tudi na robove slovsstnega etničnega ozemlja. Klasična slovsstvena folklorja je ravno v zunanjem koncentričnem krogu slovsstnega kulturnega prostora najbolj živa in cenjena. Rada bi, da bi se v reviji počutili popolnoma enakopravne, tako nosilci, posređovalci kakor tudi strokovnjaki.

Glasilo, časopis je organ povezovanja, kohezivnost skupine, ki se zbira ob njem. Kakor ilustrirajo besede ob začetku izhajanja Traditiones, se je Milko Matičetov dobro zavedal prednosti osamosvojitve nasproti stalnemu gostovanju – pa bodi da gre

za objavo ali stroko: "Če bomo večno le na voljo drugim, ne bomo mogli razviti in izpeljati lastnih zamisli. In za to vendar gre. Dobro premišljen, jasno izražen koncept, ne sproti od danes do jutri, ampak za več let naprej ..."¹ *Slovsstvena folkloristika*, glasilo sekcije za zbiranje in raziskovanje slovsstvene folklore ga ima. Prvi koncept zanjo sem napisala 6. 1. 1997. Saj je to eden od pogojev za boljše organizirano slovsstsko slovsstveno folkloristiko. S tem se bo slovsstna kulturna zavest polagoma zavedala, da tudi na tem področju obstaja določena profesionalnost. In da je tako, kot obstaja poleg literature trivialna literatura, treba ločiti tudi slovsstveno folklorjo od slovsstvenega folklorizma, literarjenje od literarčenja.

"Izdajanje časopisa je dokaj zahtevna naloga. Zanj je potrebno znanje, čas, denar. Vsega tega nam močno primanjkuje," je zapisal urednik ene od slovsstskih revij (*Drevesa, Bilten slovsstnega rodoslovnega društva*). Tudi nam. In vendar. Doslej so izšle tri številke, v prvi, poskusni, je podana predzgodovina ustanovitve Sekcije za zbiranje in raziskovanje slovsstvene folklore in članek o razumevanju narečnih izrazov v mali šoli. Naslednji dve številki imata že dokaj profilirano oziroma prepoznavno uredniško zasnovo. Po znanstvenih in strokovnih člankih sledijo rubrike: Iz naših arhivov, v kateri dobivajo prostor stari viri, ki zaslužiijo javno pozornost ne le slovsstvene folkloristike, ampak tudi sosednjih disciplin: jezikoslovja, literarne vede, etnologije, zgodovinopisja. Prvo je bilo na vrsti pismo Zefke Gasperinove Tonetu Bonazzi iz leta 1793, ki ga hrani Koroški muzej na Ravnah. Svojo rubriko ima knjižna zbirka *Glasovi*, v kateri pridejo do besede avtorji njenih knjig ali njihovi spremljevalci. Po izidu knjige v zbirki *Glasovi* se njihovim avtorjem oglašajo prebivalci iz njihovega okoliša z novim gradivom, ki ga odslej lahko objavijo v rubriki *V živo*. Sogovornika za *Intervju* sta bila v prvih dveh številkah Janez Dolenc in Franček Bohanec. Samostojni del revije je *Šolska priloga*, za katero že naslov pove, čemu je namenjena. Prvič je bila njena osrednja tematika posvečena osnovni, drugič srednji šoli. Znotraj nje ima šolajoča se mladina *Študentsko stran* in mentorji/mentorice s šolarji *Otroški kotiček*, ki je zamišljen kot prostor za nagradno objavo. Zadnje strani so namenjene sporočilom, od tod rubrika *Delo sekcije*, katere glasilo je *Slovsstvena folkloristika* in končno rubrika *Odmevi*, namenjena odzivu bralcev nanju.

Vsaka številka *Slovsstvene folkloristike* prinese kako novo izboljšavo in veselimo se je kot otroka, ki odrasča. Denarja ni, obstajajo pa volja, dobrohotnost in smisel. Na vidiku je nov rod raziskovalcev slovsstvene folklore. Prepričana sem, da je za razvoj stroke, ki ji služim, prišlo odločilno obdobje. Ali bo dobila svojo revijo in svojo lastno fiziognomijo v slovsstski kulturni zavesti in možnost razvoja s strokovnim podmladkom, ali pa se bo njena pot ukrivila in bo še naprej životarila na robu disciplin, med katerimi bi morala opravljati svoje interdisciplinarno poslanstvo.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 8. 6. 2004

¹ Milko Matičetov, (brez naslova), v: Traditiones 1, Ljubljana 1972, 6.